

KDO NAJ DELA, KDO PA SKRBI ZA OTROKE? SPOLNI STEREOTIPI V SLOVARJIH

Katarzyna Bednarska
Uniwersytet Łódzki, Łódź

UDK 81'374=162.1=163.6:316.647.8-055.2

Prispevek govori o problemih uporabnega jezikoslovja, in sicer o spolnih stereotipih v jeziku. Cilj raziskave je bila analiza dveh enojezičnih slovarjev, poljskega slovarja *Inny Słownik Języka Polskiego* in slovenskega *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*, in sicer z vidika, kako opisujeta družbene in družinske vloge žensk in moških.

slovar, družbeni spol v jezikoslovju, jezikovni stereotipi

The paper concentrates on certain problems of gender linguistics. The research aim was to analyse how two Slavic monolingual dictionaries, the Polish *Inny Słownik Języka Polskiego* and the Slovene *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, present the roles of women and men. The conclusion of the study is that both dictionaries contain many gender stereotypes.

dictionary, sex and gender in linguistics, linguistic stereotyping

Izhodišča

S tematiko spolnih predsodkov in stereotipov se ukvarja veliko raziskovalcev – sociologi, psihologi, etnologi, literarni teoretiki in jezikoslovci.

K. Deaux in L. Lewis (1984) sta na podlagi treh raziskav ugotovili, da so spolni stereotipi sestavljeni iz elementov, kot so osebnostne lastnosti, poklici, družbene vloge, zunanji videz itn. Poleg tega sta odkrila, da noben element ni značilen zgolj za en družbeni spol, saj lahko imajo moški ženske značilnosti in vloge ter obratno, vendar so običajno moške lastnosti značilne za moške in ženske lastnosti za ženske. Očitno je, da sta bila spola vedno neenakopravna z vidika družbenih vlog. To vidimo tudi v jeziku; jezik je namreč zrcalo naših mnenj, verovanj, tradicije in zgodovine, saj opisuje realnost, s tem pa tudi seksizem.

¹ V jeziku obstaja veliko primerov androcentrizma: uporaba splošne moške oblike za oba spola (*spoštovani študenti*), poudarjanje zakonskega stanu žensk pri naslavljanju (*gospodična/gospa*, ampak *gospod*; pol. *panna/pani, pan*), izpeljevanje ženskih oblik iz moških itn. O teh problemih so pisali: Goddard, Patterson (2003), Greenberg (1978), Karwatowska, Szpyra - Kozłowska (2010), Łaziński (2006), Mills (2008), Speer (2005) in drugi. Stereotipom v slovenščini, slovenski literaturi in medijih pa so bili posvečeni prispevki, objavljeni v zborniku 43. seminarja slovenskega jezika, literature in kulture (2007).

V prispevku želim izpostaviti, kako so v slovenščini in poljščini predstavljene vloge moških in žensk. S tem ne nameravam dokazati, da je za ta jezika značilen androcentrizem in da so v njiju ženske predstavljene kot manjvredne, saj so to ugo točili že mnogi znanstveniki.¹ Moj cilj je analiza leksikalnega gradiva v slovenskem in poljskem slovarju z vidika vlog, ki jih imata in opravljata oz. naj bi jih opravljala oba spola, saj se slovarsko gradivo pogosto sklicuje na splošno znanje in družbene stereotipe, kot je opazil že Gorjanc (2005: 197): »jezikovni priročniki, še posebej slovarji, imajo pomembno družbeno funkcijo, v družbi so sprejeti ne le kot zbirka besedja določenega jezika, ampak kot zaklad kulture ali celo celote ljudskega vedenja«. Poljski raziskovalki M. Karwatowska in J. Szpyra - Kozłowska (2010: 24) pa dodajata:

Ugotovljeno je, da številni angleški, francoski, japonski, nizozemski, nemški in španski slovarji asimetrično definirajo takšna gesla, kot sta *ženska* in *moški*. [...] Tudi stavki, ki prikazujejo pomen besed v slovarjih, vsebujejo veliko stereotipov. Ženske se v njih zanimajo za gospodinjstvo in otroke ter govorijo o moških, oblekah in zunanjem videzu, moški pa gledajo tekme, se vozijo z avtom in se zanimajo za šport.²

Kakšno podobo ženskih in moških vlog prikazujejo poljski in slovenski slovarji?

Gradivo za ta prispevek sem iskala v dveh enojezičnih slovarjih: slovenskem *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ) in poljskem slovarju *Inny słownik języka polskiego* (ISJP). Slovarja sem izbrala na podlagi podobne vsebine in obsega (SSKJ ima 94.000, ISJP pa 100.000 leksikalnih enot), dolžine geselskih člankov in načina razlage primerov. Na izbiro je seveda vplivalo tudi dejstvo, da je SSKJ edini enojezični slovenski slovar.

V vsakem slovarju sem izbrala 32 gesel, povezanih z vsakdanjimi opravili: čiščenjem, delom in razvedrilom. Gesla in njihove pri-

mere sem razdelila v dve skupini: prvo skupino, ki se nanaša na stereotipne vloge žensk, in drugo skupino, ki govori o stereotipnih vlogah moških. Tovrstno razdelitev sem uporabila na podlagi selektivne asociacije pojmov, saj ima večina ljudi »skupen sistem referenc, ki se nanašajo na tradicionalne vloge in na vse to, kar dojemamo kot moško ali žensko« (Goddard, Patterson 2000). Beseda *ženska* je tako običajno povezana s pojmi, kot so *čustva*, *družina*, *lepota*, beseda *moški* pa s pojmi *delo*, *moč* itn.

Gesla, ki se nanašajo na stereotipne vloge žensk

Poljska in slovenska kultura sta si podobni, zato lahko sklepamo, da so v njiju ženske in njihove vloge dojete na podoben način. V poljskem ISJP sem v izbrani skupini gesel našla 14 primerov, ki se nanašajo na moške, in 23 primerov (62 %), ki vključujejo ženske. Disproporcija med primeri v SSKJ je še večja – 12 primerov, ki se nanašajo na moške, 28 primerov (68 %), ki se nanašajo na ženske, ter en primer, iz katerega ni razvidno, ali govori o moških ali ženskah.

INNY SŁOWNIK JĘZYKA POLSKIEGO	SLOVAR SLOVENSKEGA KNJIŽNEGA JEZIKA
GOTOWAĆ	KUHATI ³
– na maszynie elektrycznej gotował wodę na herbatę (M) – gospodyni gotowała nam smaczne obiady (Ž)	–
PIEC	PEČI
–	– žena zna zelo dobro peči (Ž)
SMAŻYĆ	CVRETI
– przesuwał rondle, rozbijał jajka i smażył jajecznicę (M) – na ścianie wisiał wielki, mosiężny rondel, w którym Suzanne smażyła konfitury (Ž)	–

² »Wykazano, że wiele słowników angielskich, francuskich, japońskich, holenderskich, niemieckich czy hiszpańskich w sposób asymetryczny definiuje takie hasła, jak kobieta i mężczyzna. [...] Także zdania stanowiące ilustrację znaczenia słów w słownikach zawierają liczne stereotypy. Kobiety są w nich zajęte domem, dziećmi, rozmawiają o mężczyznach, strojach i swoim wyglądem, mężczyźni zaś oglądają mecze, jeżdżą samochodami i uprawiają różne sporty.«

³ Edini slovenski primer rabe besede, povezane s kuhanjem, ki se nanaša na spol, je: *hitela je s kuharijo*.

SPRZĄTAC	ČISTITI, POSPRAVLJATI
– wstawałem rano i sprzątałem pokój (M) – przyszła kobieta od sprzątania (Ž)	– mati pospravlja po hišah (Ž) – ko so prišli, je ravno pospravljala kosilo (Ž)
PRAĆ	PRATI
– dbał o swój wygląd, nosił świeże koszule, które sam prał i prasował (M) – babka zarabiała praniem (Ž)	– mati ga je prala (Ž) – mati je hodila prat k bogatim družinam (Ž)
ODKURZAC	SESATI
– odkurzyłem już całe mieszkanie (M) – raz w tygodniu odkurzała szmatką meble (Ž)	–
ZAMIATAĆ	POMESTI
– do południa zamiotła izbę (Ž) – stróż zaczął zamiatać ulicę (M)	– z roko je pometla drobtine z mize (Ž)
PRASOWAĆ	LIKATI
– sam będziesz sobie koszule prasował (M) – całe rano prasowała i teraz by chciała odpocząć (Ž)	– gospodinja pere in lika (Ž)
ŚCIERAC	BRISATI
– odkurzył dywany, starł kurz z mebli i umył wannę (M) – wzięła się do porządków: przesuwała meble, ścierała kurze, myła naczynia (Ž)	–
ZAKUPY	NAKUPI
– uśmiechnął się do dziewczyny biegnącej chodnikiem z koszykiem pełnym zakupów (Ž) – wzięła torbę i poszła po zakupy (Ž) – niektórzy mężczyźni chętnie chodzą na zakupy, inni nie (M)	– po nakupu živeža je srečala prijateljico (Ž) – navadno nakupuje mati (Ž) – šla je nakupovat (Ž) – nakupovanje obleke in perila mu je v veliko breme (M)
WYCHOWYWAĆ	VZGAJATI
– wychowała troje dzieci, nie przerywając pracy zawodowej (Ž) – matka wychowywała mnie w kulcie ojca (Ž)	– otroke sta vzgajala oba, oče in mati (M + Ž) – skrb za otroke je njeno delo (Ž)
PŁAKAĆ, BECZEĆ	JOKATI, VEKATI
– płakał bezgłośnie z rozpaczy, zacisnąwszy mocno wargi (M) – niech pani nie płacze, to nic poważnego (Ž) – znalazłem ją w altanie, płaczącą nad biedą ludzką i własną samotnością (Ž) – tylko matka ciągle po nim płacze (Ž) – płakać jej się chce, gdy pomyśli, ile jeszcze (Ž) – godzin spędzi tutaj do wieczora (Ž) – Władka zaczęła beczeć, wylewając z oczu strugi łez (Ž) – poklepał ją po ramieniu i powiedział na głos: Nie becz, głupia (Ž)	– joka, ker je bil tepen (M) – jokala je, da bi se je kamen usmilil (Ž) – jokala je, da bi si skoraj oči izjokala (Ž) – jokala je, da bi skoraj utonila v solzah (Ž) – jokala je brez solz (Ž) – krilila je z rokami in jokala: Vrnite nam ga (Ž) – njegovo srce joka (M) – včeraj je jokala, danes se pa smeje (Ž) – kar naprej joka, čeprav mu ni nič hudega (M) – jokala je pred njim, da je otroci ne ubogajo (Ž) – jokajoč ga je objela (Ž) – ob slovesu je vekala (Ž) – vekal je kakor otrok (M) – vekala je za starimi časi (Ž)

MARUDZIĆ, ZRZĘDZIĆ, GDERAĆ	JAMRATI, TARNATI, STOKATI, TOŻITI
<ul style="list-style-type: none"> – samochód utknął w korku, a Paweł zaczął zrzedzić, że miał rację, żeby jechać później (M) – Po co się tu dzieciaki płaczą? – zrzedził (M) – coś tam marudziła, ale wyleciało mi to z głowy (Ż) – nie po to uczyłaś się tyle lat, żeby teraz marudzić, że nic nie wiesz (Ż) – Henryk chodził po domu i na wszystko gderał, najbardziej na dzieci (M) – na młodszą córkę gderala: – Czego się garbisz? – wychodził z domu, żeby nie słuchać starczego gderania teściowej (Ż) 	<ul style="list-style-type: none"> – nič hudega mu ni, pa vendar jamra (M) – jamra, da ga otroci ne ubogajo (M) – tarnal bi, če bi kaj pomagalo (M) – tarnal je, da težko živi (M) – nič hudega mu ni, preveč tarna (M) – tarnala je, da skoraj nič ne vidi (Ž) – tarnala je, da bi se je kamen usmilil (Ž) – tarnaje je hodila po sobi (Ž) – tarnajoča ženska (Ž) – stokal je o svoji nesreči, življenju (M) – stokal je, da je vzdrževanje hiš drago (M)
PLOTKOWAĆ	KLEPETATI
<ul style="list-style-type: none"> – Konstanty plotkuje leniwie z innymi stangretami (M) – Pani Kasia plotkuje calymi dniami przez telefon (Ž) 	<ul style="list-style-type: none"> – ona spet klepeta pred hišo (Ž) – z njo rada klepetam (Ž) – učenka rada klepeta (Ž)
SKUPAJ: moški: 14, ženske: 23	SKUPAJ: moški: 12, ženske: 28

V razpredelnici najdemo tri posebej zanimive primere, ki se nanašajo na moške, vendar dejansko govorijo o tem, da so opisane dejavnosti za moške nenaravne/neobičajne. Ti primeri so: *na maszynie elektrycznej gotował wodę na herbatę* ('na električnem strojkcu je kuhal vodo za čaj'), primer, ki poudarja, da če moški že zna kaj skuhati, je to samo čaj (v geselskem članku ni drugih primerov, ki bi kazali na to, da moški kuhajo hrano), *niektórzy mężczyźni chętnie robią zakupy, inni nie* ('nekateri moški radi nakupujejo, drugi spet ne') in *nakupowanie obleki nie perila mu je v veliko breme*. ISJP in SSKJ ne omenjata žensk, ki ne marajo nakupovanja.

Poleg tega se v ISPJ v dveh primerih pojavi poudarek, da mora moški v hiši vse

postoriti sam: *sam będziesz sobie koszule prasował* ('sam si boš likal srajce') ter *dbał o swój wygląd, nosił świeże koszule, które sam pral i prasował* ('skrbel je za svoj videz, nosil je sveže srajce, ki si jih je sam pral in likal'). V odnosu do žensk se zaimke »sama« ne pojavlja niti v poljščini niti v slovenščini, iz česar lahko sklepamo, da so vse omenjene dejavnosti tipične za ženske.

Gesla, ki se nanašajo na stereotipne vloge moških

V tej skupini sem v SSKJ našla 46 primerov za moške (90 %) in samo 4 za ženske ter en primer, ki govori o obeh spolih. V ISJP je 41 (82 %) primerov, ki se nanašajo na moške, in 9 primerov, ki govorijo o ženskah.

INNY SŁOWNIK JĘZYKA POLSKIEGO	SLOVAR SLOVENSKEGA KNJIŽNEGA JEZIKA
ZARABIAC	ZASLUŽITI
<ul style="list-style-type: none"> – w tydzień zarobiłem tysiąc złotych (M) – Sylwek mówi, że nie jest to legalne, ale można na tym dobrze zarobić (M) – tłukłem się jeepem w słońcu, byle zarobić na życie (M) – zarabiał jako nocny stróż na budowie (M) 	<ul style="list-style-type: none"> – starejši sin že zasluži (M) – oba zakonca zaslužita (M + Ž) – ta človek še za sol ne zasluži (M)

UTRZYMYWAĆ	VZDRŽEVATI
<ul style="list-style-type: none"> – jest kobietą sukcesu, utrzymuje męża-pisarza, którego utwory marnie się sprzedają (Ž) – głowił się, z czego by tu utrzymać rodzinę (M) – utrzymywał się ze sprzedaży obrazków (M) 	<ul style="list-style-type: none"> – med študijem ga je vzdrževal stric (M)
PROWADZIĆ	VOZITI
<ul style="list-style-type: none"> – tramwaj prowadziła kobieta (Ž) – prowadził samochód po pijanemu (M) 	<ul style="list-style-type: none"> – rad se vozi po morju (M) – eden je vozil, drugi so gledali skozi okno (M) – na starost je prenehal voziti (M) – brez izpita je vozil avtomobil (M) – vozil je pravilno po desni strani (M)
PRACA	DELO
<ul style="list-style-type: none"> – wszystko osiągnął własną ciężką pracą i talentem (M) – dostała dobrze płatną pracę (Ž) – nie lubił pracy w szkole, ale nie mógł znaleźć innej (M) 	<ul style="list-style-type: none"> – vključil se je v delo za napredek (M) – praznovali so štiridesetletnico njegovega dela (M) – v članku je dobro prikazal njegovo pisateljsko delo (M) – dobil je nagrado za svoje življenjsko delo (M) – dal mu je najtežje delo (M) – pravi, da ne bo delal hlapčevskih del (M) – najeli so ga za hlapčevska dela (M) – pri delu ga je čas prehitel (M) – delo ji je od razburjenja padlo iz rok (Ž) – komaj je vzela delo v roke, ga je že zopet odložila (Ž) – skrb za otroke je njeno delo (Ž)
PRACOWAĆ	DELATI, SLUŽITI
<ul style="list-style-type: none"> – cały dzień pracował w ogródku, strzygł trawę, przycinał krzewy (M) – przez dwa lata pracowałem jako robotnik w fabryce (M) – pan Janusz pracuje na pół etatu (M) – pan uczy się czy już pracuje? (M) – świadomie pracował na rzecz obcego wywiadu (M) – lata całe pracowała na ten wyjazd i wreszcie udało się (Ž) – chociaż był jeszcze dzieckiem, pracował już na brata i siostrę (M) – świetnie mi się pracuje z Pawłem, to doskonały fachowiec (M) 	<ul style="list-style-type: none"> – takrat je še služil, zdaj pa je v pokoju (M) – njegov oče služi pri železnici (M) – kot učitelj je deset let služil v tej vasi (M) – služila je na sodišču za tajnico (Ž) – kdaj boš začel sam služiti kruh (M)
STUDIA	ŠTUDIJ
<ul style="list-style-type: none"> – musiał przerwać studia (M) – po skończeniu studiów medycznych od razu znalazła pracę (Ž) – podjąłem studia w Paryżu, a potem we Włoszech (M) – od razu po maturze dostał się na studia (M) 	<ul style="list-style-type: none"> – med študijem se je preživljal s štipendijo (M)

STUDIOWAĆ	ŠTUDIRATI
<ul style="list-style-type: none"> – nie przyjęto go na wydział lekarski, więc studiował stomatologię (M) – jest technikiem, ale studiuje zaocznie i może będzie inżynierem (M) – studiował na wydziale prawnym (M) 	<ul style="list-style-type: none"> – njegov najstarejši sin študira (M) – študiral je na Dunaju (M) – dali so ga študirat (M)
ODWAGA	POGUM
<ul style="list-style-type: none"> – za odwagę i bohaterstwo został odznaczony krzyżem Virtuti Militari (M) – lubiliśmy go za to, że zawsze miał odwagę przyznać się do błędu (M) – nie starczyło jej odwagi podejść do niego (Ž) – zdobyłem się na odwagę i podszedłem do uzbrojonych żołnierzy (M) – zebrała się na odwagę, żeby podnieść na niego oczy (Ž) 	<ul style="list-style-type: none"> – občudovala je pogum, s katerim se je lotil tega (Ž) – pogum mu je upadel, zrasel (M) – to mu je dalo pogum (M) – ni imel dovolj poguma, da bi to storil (M) – to mu ni vzelo poguma (M) – zbral je ves svoj pogum in spregovoril (M) – pokazal je levji pogum (M)
BIĆ (SIĘ)	BITI (SE)
<ul style="list-style-type: none"> – ojciec bił mnie pasem z byle powodu (M) – dwa razy w życiu biłem się o dziewczynę (M) 	<ul style="list-style-type: none"> – zaradi žalitve se je bil z njim (M)
SPORT	ŠPORT
<ul style="list-style-type: none"> – fascynował się kinem, sportem i dziewczętami (M) 	<ul style="list-style-type: none"> – plavanje je njegov najljubši šport (M)
PALIĆ	KADITI
<ul style="list-style-type: none"> – mój mąż palił dwie paczki dziennie (M) 	<ul style="list-style-type: none"> – prižgal si je cigareto in kadil (M) – ponudil mu je zavojček cigaret: kadite? (M)
PAPIEROS	CIGARETA, ČIK
<ul style="list-style-type: none"> – zaciągnął się papierosem (M) – wypalił już trzeciego papierosa (M) 	<ul style="list-style-type: none"> – danes nisem pokadil niti (enega) čika (M)
PICĆ	PITI
<ul style="list-style-type: none"> – dla odzyskania równowagi ducha zaczął tego pić (M) – nikt w pracy nie wiedział, że on pije (M) 	<ul style="list-style-type: none"> – fantje, pijmo (M) – nekoliko je že pil, zato tako govori (M) – začel je piti (M)
ALKOHOL	ALKOHOL
<ul style="list-style-type: none"> – Ignacy nie stronił od alkoholu (M) – znajdował się w stanie upojenia alkoholowego (M) – sprawca wypadku miał we krwi 2 promille alkoholu (M) 	<ul style="list-style-type: none"> – ta človek prenese velike količine alkohola (M)
PIWO	PIVO
<ul style="list-style-type: none"> – postawił przed sobą kufel piwa (M) – stoją tam młodzi mężczyźni w kufajkach, popijając piwo z butelek (M) 	<ul style="list-style-type: none"> – popil je pet piv (M)
WINO	VINO
<ul style="list-style-type: none"> – przyniósł do pracy dwa wina 	<ul style="list-style-type: none"> – pijan od vina (M) – iz njega govori vino (M) – vino mu je stopilo, šlo, zlezlo v glavo (M) – vino ga je spravilo pod mizo (M) – vino je prišlo za njim (M)

WÓDKA	VODKA
– po kilku wódkach język jej się rozwiązał (Ż) – długie wieczory spędzał zwykle przy śledziku i wódeczce (M)	–
NAŁÓG	ZASVOJENOST
– ciągle nie miał dość siły, by zerwać z nałogiem (M) – dość szybko popadł w nałóg picia (M)	–
SKUPAJ: moiški: 41, ženske: 9	SKUPAJ: moiški: 46, ženske: 4

Tudi v tem seznamu najdemo primere, ki zahtevajo dodatno pojasnilo. V dveh stavkih, ki sem ju našla v SSKJ, *ta človek še za sol ne zasluži* in *ta človek prenese velike količine alkohola*, teoretično ni eksplicitno izraženo, za kateri biološki spol gre, vendar tako v slovenščini kot v poljščini beseda *človek* vzbuja asociacijo na moškega, ne pa na žensko (Kawatowska, Szpyra - Kozłowska 2010: 59–65). Če avtor ne bi želel poudariti spola oseba, bi verjetno uporabil bolj nevtrarno besedo *oseba* ali pa bi uporabil primer z osebkom v množini oziroma z brezosebno glagolsko obliko.

Podobno situacijo lahko opazimo v poljskem primeru rabe samostalnika *alkohol: sprawca wypadku miał we krwi 2 promille alkoholu* ('povzročitelj nesreče je imel v krvi 2 promila alkohola'). Uporaba moške oblike nakazuje, da je osebek moškega spola, saj bi avtor gesla uporabil obliko *sprawczyjni*, če bi želel navesti ženski primer.

SSKJ prav tako vsebuje nekaj kontroverznih primerov. Pri geslu *delo* lahko sklepamo, da so za dobičkonosno delo sposobni zgolj moiški. Ženske, ki so v tem geselskem članku omenjene samo trikrat, pa naj bi skrbele za otroke (*skrb za otroke je njeno delo*), saj naj ne bi znale spretno delati (*delo ji je od razburjenja padlo iz rok in komaj je vzela delo v roke, ga je že zopet odložila*).

⁴ »Język otacza zewsząd społeczeństwo i zawiera je w swym aparacie pojęciowym, ale jednocześnie kształtuje społeczeństwo.«

⁵ »Język jest przewodnikiem po rzeczywistości społecznej. Cokolwiek myślimy o problemach i procesach społecznych, zleży to w wielkim stopniu od języka [...]. Język, którym posługują się ludzie, w znacznym stopniu warunkuje ich percepcję zmysłową oraz przyjęty tryb myślenia.«

Sklep

Iz predstavljenih primerov je razvidno, da so tako za poljščino kot za slovenščino značilne številne asimetrije v dojetanju ženskih in moških vlog. Ne smemo pozabiti, da »jezik obkroža družbo in jo vsebuje v svojih pojmih, istočasno pa jo tudi oblikuje«⁴ (Benveniste 1980: 35), poleg tega pa je jezik »vodnik po družbeni resničnosti. Karkoli si mislimo o družbenih problemih in procesih, je v veliki meri odvisno od jezika [...]. Jezik, ki ga uporabljamo, je pogoj naše čutne percepcije in načina mišljenja«⁵ (Głowiński 1980: 6). Jezik, ki ga uporabljamo, je torej odvisen od družbenih okoliščin, obenem pa vzajemno vpliva na te okoliščine. Zastavlja se vprašanje, ali stereotipi o vlogah žensk in moških, ki jih vsebujejo slovarji, priročniki in drugi didaktični pripomočki, posledično vplivajo na dojetanje spolov.

Literatura

BENVENISTE, Emile, 1980: Struktura jezika i struktura społeczeństwa. Michał Głowiński (ur.): *Język i społeczeństwo*. Varšava: Czytelnik.

DEAUX, Kay, LEWIS, Laurie L., 1984: Structure of gender: Interrelationships among components and gender label. *Journal of Personality and Social Psychology* 46/5. 991–1004.

GŁOWIŃSKI, Michał, 1980: *Język i społeczeństwo*. Varšava: Czytelnik.

- GODDARD, Angela, PATTERSON, Lindsey Mean, 2000: *Language and gender*. London, New York: Routledge.
- GORJANC, Vojko, 2005: Neposredno in posredno žaljiv govor v jezikovnih priročnikih: diskurz slovarjev slovenskega jezika. *Družboslovne razprave* 21/48. 197–209.
- GREENBERG, Joseph H., 1978: How does a Language Acquire Gender Markers? Joseph H. Greenberg (ur.): *Universals of Human Language* 3. 47–82.
- KARWATOWSKA, Małgorzata, SZPYRA - KOZŁOWSKA, Jolanta, 2010: *Lingwistyka płci. On i ona w języku polskim*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- NOVAK POPOV, Irena (ur.), 2007: *43. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Stereotipi v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- MILLS, Sara, 2008: *Language and sexism*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- SPEER, Susan, 2005: *Gender talk: feminism, discourse and conversation analysis*. London, New York: Routledge.

Viri

- ISJP, *Inny słownik języka polskiego*, 2000: Uredil Mirosław Bańko. Varšava: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- SSKJ, *Slovar slovenskega knjižnega jezika, 1970–1991 (2000)*: CD-ROM. Ljubljana: SAZU, ZRC SAZU, DZS.